Kafkasya'daki gelişmelerin enerji boyutu

Necdet PAMİR
Uluslararası Enerji Uzmanı

Kimilerine göre, Rusya Federasyonu'nun uzunca bir süreden beri planladığı doğrultuda, **"Gürcistan'ı parçalamak ve işgal etmek"** amacıyla eyleme geçmesi; kimilerine göreyse, **"Şaakaşvili'nin ABD'yi NATO üyeliği için bir oldu-bittiye getirme hevesiyle Güney Osetya'ya saldırması"(1)** ya da **"ABD'nin Geniş Karadeniz Projesi kapsamında zaten bir** 'ABD projesi'**(2) olan Şaakaşvili taşını kullanması"** olarak değerlendirilen gelişmeler, doğal olarak Kafkasya'yı ve bu bölgeden geçen boru hatlarını, enerji altyapısını, mevcut ve tasarlanan projeleri (örneğin: NABUCCO) bir kez daha gündeme getirdi.(3)

Sovyetler'in dağılmasından sonra, söylemde **"Doğu-Batı Koridoru"**nu öne çıkaran ABD'nin, bu söylemi eyleme geçirmede çok da başarılı olamadığını ya da güçler dengesinin, bu pratiği uzun süre geciktirdiğini gözlemledik. Eski gücünden çok uzaklaşmış olsa da, nükleer bir güç de olan Rusya'yı daha fazla sıkıştırmayı akılcı bulmayan ve ifadesini dönemin ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı **Strobe Talbott**'un eski Sovyet coğrafyası politikalarına yönelik kullandığı **"Önce Rusya"** (Russia First) özdeyişinde bulan ABD **"reel"** politikası, söz konusu **"gecikme"**nin temel nedeni oldu. Sovyetler döneminde Azerbaycan, Kazakistan ve diğer Cumhuriyetlerin tüm petrol ve gaz ihraç yolları (boru hatları, demir yolları, su kanalları), münhasıran bugünkü Rusya Federasyonu topraklarından geçecek biçimde oluşturulmuştu. ABD, Rusya'dan geçmeyen **"çoklu boru hatları"** ile güzergah çeşitlendirmeyi ve bağımsız devletlerin güçlenmesini hedeflerken, Sovyetler dağıldıktan sonra inşa edilen ilk boru hattı da, ne ilginçtir ki, gene Rusya Federasyonu topraklarından geçen ve Kazak petrolünü Rus Limanı Novorossisk'ten Karadeniz'e çıkaran **"Caspian Pipeline Consortium"** oldu. Bu konsorsiyum, Rusya'nın mevcut boru hatlarını kısmen kullanarak ve bu hatlarda önemli oranda yenileştirmeyi ve Kazakistan'da yeni boru hattı ve pompa istasyonlarının inşa ve montajınıysa, Kazakistan'ın dev Tengiz sahasında yatırım yapan ABD'li petrol şirketlerinin kasalarından çıkan parayla gerçekleştirdi.

> Rusya'nın Sovyetler'in dağılmasından beri "arka bahçesi" olarak gördüğü coğrafyada yer alan yeni bağımsız devletlerin, kendi iradesi dışında, doğal kaynaklarının farklı güzergahlardan ihraç etmesine sıcak bakmadığı açıktır. Rusya, petrol ve gaz fiyatlarının uzun süredir devam eden yüksek seyri sayesinde ekonomisini toparlamış, IMF ile "göbek bağını" koparmış konumdadır. Özelikle gaz ihracında, alternatif oluşturabilecek ülkelerden Türkmenistan, Özbekistan ve kısmen de Kazakistan'ın gazını, önemli miktarlarda ve uzun erimli anlaşmalarla kendine bağlamış durumdadır.

Bu konuyu anımsatmamızın temel nedeni, ABD'nin bir yandan **"Rusya'ya bağımlılığı kırmak"** gibi bir gerekçeye dayandırdığı **"çoklu boru hatları"** ve **"Doğu-Batı Koridoru"** stratejilerini savunur görünürken; milyarlarca dolarlık yeni yatırımla, gene Rusya'dan geçen boru hatları inşa etmiş olduğunu dikkatlere getirmektir. Bunu ister **"reel politik"**le, ister **"menfaatlerin ağır basmasıyla"** açıklamaya çalışalım, gözden kaçırmamamız gereken husus, söylemle eylemin, her zaman paralel ve eş zamanlı gitmediği hususudur.

Bölgedeki başlıca enerji projeleri ve kritik altyapı

Halen gerginliklerin sürdüğü ve tırmandığı bölgede, enerji alanındaki önemli uluslararası yatırımları, şöyle sıralamamız mümkündür:(4)

- Azerbaijan International Operating Company (AIOC): Ulusal şirketimiz TPAO'nun da yüzde 6.75 payla ortak olduğu bu önemli projenin diğer ortakları BP (İngiliz), Statoil (Norveç), Chevron, ExxonMobil, Devon (ABD), Delta-Hess (S. Arabistan-ABD), SOCAR (Azerbaycan), Itochu, Inpex (Japonya)'tir. Hazar'daki, Azeri, Çırak ve Güneşli sahalarının geliştirilmesini hedefleyen bu projede, üretilebilir petrol rezervi 5.4 milyar varildir.(5) 2007 yılında günde 800 bin varil üreten sahadan, 2009'da elde edilmesi beklenen üretim, günde 1 milyon varildir. Mevcut üretimin tamamına yakını, BTC hattı ile uluslararası piyasaya ulaştırılmaktadır.

- Bakü-Supsa (erken petrol) Boru Hattı: Nisan 1999'da petrol taşımaya başlayan ve mevcut (arttırılmış) kapasitesi yaklaşık 150 bin varil/gün (7.5 milyon ton/yıl) olan bu hat; Azeri, Çırak ve Güneşli sahalarından, projenin başlangıcındaki ilk platformla üretilmeye başlanan petrolün ihracı için, bir anlamda deneme (teknik, ekonomik ve siyasi açılardan) amaçlı, bir ihraç seçeneği oluşturmuştur. 1995 yılı Ekim ayında konsorsiyumun (AIOC) yabancı ortakları ve onların toplamı ile eşit oy hakkı olan Azerbaycan Milli Petrol Şirketi, oybirliği ile iki erken petrol hattının (Bakü-Supsa ve Bakü-Novorossik) eş zamanlı olarak yapımına karar vermiştir. Bu hat, BTC'nin devreye alınmasının ardından, 21 Ekim 2006'da kapsamlı bakım-onarım amacıyla, uzun süre devre dışı kalmıştır. Haziran 2008'de yeniden petrol taşımaya başlayan hat, BTC'nin Türkiye (Erzincan-Refahiye) bölümünde gerçekleşen patlamanın ardından (6 Ağustos 2008), petrolün yönlendirildiği güzergahlardan biri oldu.(6) Ancak Gürcistan'ın 7 Ağustos 2008'de Güney Osetya'ya yönelik askeri harekatı ve buna Rusya'nın askeri karşılık vermesi ile gelişen olayların ardından hattın işletmecisi BP şirketi, 12 Ağustos 2008'de güvenlik gerekçesi ile akışı durdurdu.(7)

- Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı (BTC): Bin 774 kilometrelik BTC hattının, yaklaşık bin 74 kilometresi ülkemiz sınırları içinde, 260 kilometresi Gürcistan ve 440 kilometresi de Azerbaycan sınırları içinde yer almaktadır. Hattın ortakları BP, Statoil, Chevron, TPAO, ENI (İtalya), Total (Fransa), SOCAR, Itochu, Inpex, ConocoPhilips, Delta-Hess'tir. BTC'nin kapasitesi, günde 1 milyon varil olacak biçimde inşa edilmiştir; ancak Kazak petrolünün ve olası diğer kaynakların da eklenmesiyle, kapasitenin arttırılması planlanmaktadır. Nitekim Azerbaycan Milli Petrol Şirketi ile BP arasında, hattın kapasitesinin günde 1.6 milyon varile çıkarılması için müzakereler sürdürülmektedir.(8) Ancak ticari konularda önemli ayrılıklar gözlemlenmektedir. Diğer yandan ABD'li Chevron, Kazakistan'ın Tengiz sahasından ürettiği petrolün bir bölümünü (halen Caspian Pipeline Consortium hattı

ile Rusya üzerinden Novorossisk'e taşınıyor) BTC ile taşımak üzere, Azerbaycan ile müzakerelerini sürdürmektedir. Ancak Gürcistan'daki son gelişmelerden sonra, mevcut hatların değilse de, inşası düşünülen yeni hatların ve kapasite arttırımına yönelik yeni yatırımların daha riskli olarak algılanması da kaçınılmaz olmuştur.

- Şahdeniz Gaz Sahası Geliştirme Projesi: Azerbaycan'ın Hazar Denizi (güney) bölümündeki bu sahada, 625 milyar metreküp doğalgaz ve 750 milyon varil gaz eriyiği rezervi bulunmaktadır. BP'nin işletmeci olduğu projenin diğer ortakları SOCAR, Statoil, TPAO, LukAgip (Rus-İtalyan ortaklığı), Naftiran (İran) ve Total'dir. Sahanın geliştirilmesine yönelik anlaşma 1996'da imzalanmış, sahanın geliştirilecek ilk bölümünden (1. Faz) üretilecek gazın BTC'ye paralel bir gaz hattı ile Türkiye'ye ulaştırılması hedeflenmiştir. Söz konusu Güney Kafkasya Gaz Boru Hattı'nın (GKGBH) inşası 2006'da tamamlanabilmiş ve gaz sevki 2007 yılında (bir yıla yakın gecikmeyle) başlatılmıştır. Üretilen gazın yıllık 6.6 milyar metreküplük bölümü (en tepe noktada), Türkiye'nin gaz gereksinimi için kullanılacaktır. 2007 yılında Şahdenizi gazından ithalatımız 1.28 milyar metreküp düzeyindedir. Üretilen gazın bir bölümü Azerbaycan'ın gereksinimine, sınırlı bir kısmıysa Gürcistan'ın ihtiyacına ayrılmıştır. Üretilen gaz eriyiği (kondensat) ise, BTC ile taşınmaktadır. Rusya, **"arka bahçesinde"** kendi inisiyatifi dışında gelişen bu projelerden doğal olarak hoşnut değildir. Sovyetler'in dağılmasından sonraki güçsüz yıllarını, artan petrol ve gaz fiyatlarının da yardımı ile geride bırakmış; oyuna yeniden ve oldukça etkin bir başlangıç yapmış durumdadır. Azerbaycan, 2007 yılı başına kadar Rusya'dan yılda 4.5 milyar metreküp gaz alırken, Gürcistan halen tükettiği (yılda) 2 milyar metreküp gazın tamamını Rusya'dan ithal eder durumdadır. Rusya 1 Ocak 2007 tarihinden geçerli olarak her iki ülkeye ihraç ettiği gazın (1000 metreküpünün) fiyatını 110 dolardan 230 dolara çıkarınca; her iki ülke de, çaresiz biçimde, daha ucuz olan Azerbaycan gazına daha yüksek miktarlarda yönelme gereksinimi duymuştur. Bu nedenle de (diğer bazı nedenlerin yanı sıra) Şahdeniz gazının Türkiye'ye erişmesi yaklaşık 1 yıl gecikmiştir. Rusya hatlara yapılacak fiziki müdahalenin dışında, en az o kadar etkili olabilecek yöntemleri kullanabilmektedir. Nitekim Azerbaycan'ın bu sahanın 2. fazının geliştirilmesi için yatırımcı şirketlerle uzayan pazarlığında, Rusya'nın (Gazprom) Azeri gazına uluslararası piyasa fiyatından talip olduğunu açıklaması da etken olmaktadır.(9) Diğer yandan Şahdeniz gazı, Gürcistan üzerinden ülkemize ulaşmakta ve Erzurum'da BOTAŞ iletim ağına bağlanarak, Türkiye üzerinden Yunanistan'a verilmektedir. Önümüzdeki yıllarda, buna ek olarak, yılda 8 milyar metreküp Azerbaycan gazının da İtalya'ya iletilmesi planlanmıştır.

Şahdeniz sahasının 2. Fazı'nın geliştirilmesi konusunda Azerbaycan ile diğer proje ortakları arasında bazı ticari anlaşmazlıklar sürmektedir. Diğer yandan gazın Türkiye üzerinden NABUCCO projesiyle; Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Avusturya'ya taşınması da planlanmaktadır. Projenin temel amacı, Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığını belli bir düzeyin (yüzde 30) altında tutarak, kaynak çeşitliliği ve arz güvenliği sağlamaktır. Ancak gerek söz konusu anlaşmazlıklar, gerek rezervin hem Türkiye-Yunanistan-İtalya ve hem de NABUCCO hatlarına yeterli olup olmadığı gibi sorunlar varken, Azerbaycan'ın mevcut rezervlerinin, ne oranda bu **"derde deva"** olduğu tartışma konusudur. Buna bir de mevcut gerilim eklendiğinde, gerekecek yeni yatırımlar için, şirketlerin ne denli istekli olacakları tartışmalıdır. Kaldı ki, artan risk primleri doğrultusunda, artan yatırım maliyetlerinin de yeni projeler için engel yaratacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda gerek Şahdeniz Sahası 2. Fazı'nın geliştirilmesi ve Gürcistan-Türkiye üzerinden NABUCCO'ya bağlanması; gerekse Türkmenistan gazının, Hazar'ın altından geçen bir hatla, Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı'na paralel olarak taşınması gibi projelerin gerçekleştirilebilmesi, düne göre bugün daha sorunlu hale gelmiştir.

- Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı (GKDGBH): Azerbaycan'ın Şahdeniz Sahası'ndan üretilmekte olan gazın BTC'ye paralel bir gaz hattı ile Gürcistan'a ve bu ülke üzerinden de Türkiye'ye getirilmesini hedefleyen projenin ortakları BP, Statoil, AzSCP (Azerbaycan), TPAO, Total, Lukoil (RF), NICO (İran) şirketleridir.

Sangaçal'daki (Azerbaycan) mevcut tek kompresör ile yılda 8.1 milyar metreküp gazı Türkiye sınırına getirebilecek kapasitedeki boru hattı, ek yatırımla (ilave kompresör) yılda 22 milyar metreküpe çıkabilecektir. 12 Ağustos 2008'de Gürcü yetkililer BTC'nin ve GKDGBH'nın Rus uçakları tarafından hedef alındığını öne sürdüler. Ne var ki, BP yetkilileri, **"hatları kontrol ettiklerini ve herhangi bir tahribata rastlamadıklarını"** açıkladılar. Buna karşın BP, güvenlik gerekçesi ile bir süre için (zaten Türkiye bölümünde 6 Ağustos'ta meydana gelen patlama nedeniyle BTC'de akış kesilmişti) BTC, GKDGBH ve Bakü-Supsa (erken petrol) hatlarını akışa kapadı. Bu nedenle bir süre için petrol akışı; Bakü-Novorossisk hattı ile Rusya, demiryolu ile Gürcistan'ın Batum ve Kulevi limanlarından sağlanmış oldu.

Azerbaycan gazının mevcut Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı'na paralel bir hatla, Türkiye üzerinden NABUCCO'ya bağlanması; Türkmenistan gazının Hazar'ın altından boru hattı ile bu hatta entegre edilmesi; Kazak petrolünün Hazar'ın altından bir boru hattı ile BTC'ye entegre olması projeleri olarak sıralanabilir.

- Batum Limanı: Gürcistan'ın en eski limanı olan Batum Limanı, Hazar'dan üretilen petrolün demiryoluyla taşınıp, ihraç edildiği bir çıkış noktasıdır. Son dönemde günde 200 bin varil taşıma sağlayan bu limanın, günde 300 bin varil kapasiteye çıkabileceği belirtilmektedir. Karadeniz'e giriş yapan NATO gemilerinden biri (Dallas) Poti Limanı'nda Rus yığınağı olması nedeniyle, bu limana yanaşmıştır.(10) Liman'ın mülkiyeti, 2008 yılında Kazakistan'ın milli petrol şirketi KazMunayGaz'a devredilmiş durumdadır.

- Kulevi Limanı: Günde 200 bin varil petrol yükleme kapasiteli bu yeni liman ise, Azerbaycan milli petrol şirketi SOCAR'a aittir. Limandan daha ziyade demiryolu ile taşınan petrol ürünleri ve az miktarda ham petrol yüklenmektedir. Petrol ürünlerinin taşındığı demiryolunun geçtiği bazı köprüler Rus uçakları tarafından bombalandığından, taşıma bir süre aksamış; 25 Ağustos 2008'den itibaren yeniden başlamıştır.(11)

Yukarıda sıralanan mevcut projeler ve kritik altyapının yanı sıra, uzun süredir gündemde olan, ancak bugüne kadar çeşitli nedenlerle gerçekleştirilemeyen diğer projeler de söz konusudur. Bu projelerin başlıcaları; artacak üretimiyle Azerbaycan gazının mevcut GKDGBH'na paralel bir hatla, Türkiye üzerinden NABUCCO'ya bağlanması; Türkmenistan gazının Hazar'ın altından boru hattı ile bu hatta entegre edilmesi; Kazak petrolünün Hazar'ın altından bir boru hattı ile BTC'ye entegre olması projeleri olarak sıralanabilir.

Projeler Rusya'nın saldırı hedefinde mi?

Rusya'nın Sovyetler'in dağılmasından beri **"arka bahçesi"** olarak gördüğü coğrafyada yer alan yeni bağımsız devletlerin, kendi iradesi dışında, doğal kaynaklarının farklı güzergahlardan ihraç etmesine sıcak bakmadığı açıktır. Rusya, petrol ve gaz fiyatlarının uzun süredir devam eden yüksek seyri sayesinde ekonomisini toparlamış, IMF ile **"göbek bağını"** koparmış konumdadır. Özelikle gaz ihracında, alternatif oluşturabilecek ülkelerden Türkmenistan, Özbekistan ve kısmen de Kazakistan'ın gazını, önemli miktarlarda ve uzun erimli anlaşmalarla kendine bağlamış durumdadır. Petrol ihracında, özellikle coğrafi nedenlerle, başta Orta Doğu'daki **"rakip"**lerinin önünü kesmesi pek olanaklı değilken; Hazar'ın kapalı konumu, doğalgazda zaten dünya üretilebilir rezervlerinin yaklaşık yüzde 30'una sahip Rusya'ya avantaj sağlamaktadır. Rusya'nın, Gürcistan ve Azerbaycan örneklerinde olduğu gibi, Ermenistan, Moldova, Beyaz Rusya gibi ülkeleri de, özellikle gaz fiyatı üzerinden uyguladığı politikalarla kendine bağladığı görülmektedir. Gaz fiyatını arttıran Rusya, fazla seçeneği olmayan bu ülkelere, doğalgaz ve elektrik iletim/dağıtım sistemlerinin kontrol hisselerini kendi şirketlerine devretmeleri karşılığında daha **"insaflı"** fiyat önererek, bu ülkelerin enerji sektörlerinde ve ekonomilerinde **"daha derin"** kontrol elde etmektedir.

Rusya'nın Azerbaycan ve Gürcistan'daki alternatif hatlardan, demiryollarından ve limanlarından **"hoşnut olmadığı"** açık bir gerçeklikse de Şaakaşvili'nin iddia ettiği gibi BTC'ye ya da GKDGBH'na fiziki bir saldırıda bulunması, köklü bir devlet geleneği olan Rusya'nın uygulayacağı türden bir akılsızlık değildir. Mevcut konumunu, Güney Osetya ve Abhazya'ya yönelik

"açılımlarını", Gürcistan'a karşı askeri harekatını, olabildiğince diplomatik yönden de savunmaya özen gösteren Rusya'nın, söz konusu hatlara doğrudan saldırması, kendini topuğundan vurması anlamı taşır. Zira bu hatların mülkiyeti, çok sayıda uluslararası şirkete ve onların ardındaki devletlere de aittir. Bu hatlar, sadece Gürcistan ve Azerbaycan'a değil, BTC örneğinde olduğu gibi İngiltere'ye (BP), Norveç'e (Statoil), Türkiye'ye (TPAO), ABD'ye (ConocoPhilips, Devon, Hess, Chevron), Suudi Arabistan'a (Delta9; Japonya'ya (Itochu, Inpex), Fransa'ya (Total) ve İtalya'ya (ENI) aittir. BTC ve GKDGBH; yine bu şirket ve ülkelerin, hatta Rus ve İran'lı şirketlerin gazını da taşımaktadır. Dolayısıyla Gürcistan'ı **"cezalandırmanın"**, Azerbaycan'a gözdağı vermenin daha **"basit"** ve doğrudan fiziki saldırı içermeyen yolları varken, bugünün koşullarında Rusya'nın bu hatları bombalamasının hiçbir gerekçesi olamaz. Bu nedenle bu konudaki açıklamalar, Şaakaşvili yönetiminin; Türkiye'yi, ABD'yi ve AB'yi, Rusya'ya karşı kışkırtmaya yönelik, temeli olmayan çabaları olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın köşeye sıkıştırıldığını, tehdit altında olduğunu hisseden her devletin yapabileceği gibi, doğrudan olmayan yöntemlerin kullanılması, tamamen ihtimal dışı sayılmamalıdır.

Türkiye nasıl etkilenir?

Her ne kadar mevcut hatların Rusya Federasyonu tarafından doğrudan saldırıya uğrama olasılığı son derece düşükse de, daha önce değinilen olası yeni projelerin gerçekleşme şansının azaldığını söylemek gerekir. Bu nedenle de, başta NABUCCO olmak üzere, ülkemiz üzerinden geçerek, AB'nin enerji güvenliğine katkı koyacak projelerin gerçekleşme olasılığı, 7 Ağustos 2008 tarihindekinden daha düşüktür. Zaten teknik, ekonomik ve özellikle siyasi engelleri önceden de var olan bu projenin, Gürcistan'da Şaakaşvili türü bir yönetimin varlığı söz konusu iken, risk primi çok yüksektir ve bu nedenle de gerçekleşme şansı azalmıştır. Bu da Türkiye'nin AB nezdindeki önemini arttırmaz, azaltır. Rusya'nın zaten var olan etkisini (paradoks gibi gelse de) ise arttırır. Zira alternatiflerin önünde, teknik, ekonomik ve siyasi engeller bu denli yoğunken, Avrupa istese de istemese de, daha fazla Rus gazına gereksinim duyacaktır. Bir halk deyişi ile **"havada uçan kuşa değil, eteğindeki taşa bakmayı"**, menfaatine daha uygun görecektir.

Diğer yandan, ABD'nin NATO'yu da kullanarak, Rusya'yı sıkıştırmaya yönelik politikaları, ülkemiz için giderek daha somut bir sorunsal boyutuna erişmiştir. Uzun süredir dile getirmeye çalıştığımız gibi ABD, günde 3 milyon varilden fazla petrol taşımacılığının gerçekleştiği ve 2010'da günde 4 milyon varile ulaşması beklenen Karadeniz'de, petrol akışının kesintisiz sürmesini sağlama gerekçesi ile, ABD ve/veya NATO gemilerini bulundurmak istemektedir. Oysa Karadeniz uzun süredir sorunsuz ve kıyıdaş ülkeler arasında uzlaşma sağlanmış bir denizdir. Deniz Kuvvetlerimiz, Karadeniz'in güvenliğini, Akdeniz'den başlayarak sağlayan, son derece kapsamlı bir stratejiyle korumaktadır. Osmanlı döneminde, Karadeniz Filosu'nu tamamen Osmanlı'ya karşı oluşturan ve yıllardan beri Boğazlar'dan ayrıcalıklı olarak geçip, **"sıcak denizlere inme"** ihtirasıyla koşulları sürekli zorlayan Rusya'nın, Türkiye ile belli bir süreden bu yana; Karadeniz, Boğazlar ve Montrö konularında uyumu söz konusudur. Ayrıca Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler, **"münhasır ekonomik bölgeleri"** konusunda anlaşmışlar ve her ülkenin münhasır alanı diğerlerince kabul edilmiştir. Bu nedenle her ülke söz konusu alanlarda, petrol ve gaz aramalarını, sorunsuz ve ihtilafsız sürdürmektedir. Nitekim Türkiye, son yıllarda Batı Karadeniz'de önemli gaz keşifleri yapmıştır. Orta ve Doğu Karadeniz'de ise çok yoğun arama programları devrededir ve önemli bir spekülatif potansiyelden söz edilmektedir. 1373, 1540 ve 1566 sayılı Birleşmiş Milletler kararlarına uygun olarak, terörizme ve asimetrik tehditlere karşı Karadeniz'de caydırıcılığı sağlamak üzere, Türkiye'nin inisiyatifiyle (2004'de) başlatılan **"Black Sea Harmony"** harekatı, Rusya'nın da Aralık 2006'dan beri dahil olduğu önemli bir oluşumdur. Türk Boğazları'nda ve Karadeniz'de güvenliğin sağlanması için başlatılan bu inisiyatif, Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında önemli bir diyalog ortamı da sağlamıştır. Diğer yandan Karadeniz'in güvenliği konusunda devam eden mücadelenin bir parçası olarak, yine Türkiye'nin girişimiyle kurulan ve Rusya'nın da dahil olduğu BLACKSEAFOR (Karadeniz İşbirliği Görev Grubu), Karadeniz'de güvenlik ve kıyıdaş ülkeler arasında işbirliği açılarından, son derece olumlu ve başarılı bir uygulama olmuştur. Hal böyle iken ABD, uzun süredir her olanakla, Akdeniz odaklı bir faaliyet olan **"Operation Active Endeavour"**un görev kapsamını, Karadeniz'i de kapsayacak biçimde genişletmeye çalışmaktadır. Bu çaba, özellikle Rusya tarafından kabul edilebilir görülmemektedir. Buna karşın, **"renkli devrimler"**le ABD yörüngesine kayan Gürcistan ve Ukrayna gibi ülkelerin yanı sıra yine ABD ekseninde yer alan Romanya ve Bulgaristan gibi Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin de katkısıyla, ciddi bir zorlama söz konusudur. Gürcistan ve Rusya arasındaki son gerginlik bahanesiyle, Montrö'yü de zorlamaya çalışarak, Karadeniz'e, başlangıçta bu anlaşmanın sınırladığının çok üzerinde tonajlı gemilerle girmeye çalışan ABD, ilk aşamada geri adım atmış görünmüştür. Tonaj açısından Montrö'ye uygun bir çizgiye gerilemiş görünse de, insani yardım malzemelerinin savaş gemileriyle taşınması ve sürekli artıp eksilen NATO gemisi varlığı, Karadeniz'in daha önce sakin olan sularını bulandırmaktadır. Bu gelişim eğilimi sürerse, Rusya ve Türkiye arasında gerginlik yaşanması kaçınılmazdır. Hürriyet'in Moskova Muhabiri Nerdun Hacıoğlu, Rusya Federasyonu Genelkurmay Başkan Yardımcısı General **Nogovitsin**'in Karadeniz'e çıkan NATO ülkeleri gemilerinin burada en çok üç hafta kalabileceklerini anımsattıktan sonra, **"21 günün sonunda NATO savaş gemileri burada kalmaya devam ederse, ilk sorumlunun Türkiye olacağını hatırlatmak isterim"** dediğini aktarmaktadır.(12) Her ne kadar Nogovitsin'in sözleri gereksiz ve Montrö'nün hükümleri itibarı ile Türkiye'ye yönelik suçlamaları temelsiz ise de, gerektiğinden daha fazla ABD yönetimi ile özdeşleşen bir Türkiye görüntüsü, Rusya'yla (ve İran'la) ilişkilerimiz açısından, akılcı ve güven verici olmamaktadır. Diğer yandan, halen tükettiği doğalgazın yaklaşık yüzde 63.5'ini Rusya'dan alan(13), bunun dışında Rusya'dan ciddi miktarda petrol de ithal eden ülkemizin, bu ülkeyle anlamsız ve gereksiz gerginliğe hiç mi hiç gereksinimi yoktur. İki ülke arasındaki ticaretin 20 milyar dolar üzerinde seyreden hacminin, önümüzdeki yıl yaklaşık 38 milyar dolar olmasının beklendiği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) yetkilileri tarafından ifade edilmektedir. Türkiye'nin, ABD'nin Karadeniz sevdasına yeşil ışık yakması; ülkemizin çıkarları ile bağdaşmayan, gereksiz, anlamsız ve son derece tehlikeli bir sürecin yolunu açacaktır. Bu nedenle, bundan sonraki adımların çok kontrollü atılması ve hızla denge sağlanması gerekmektedir. Doğalgaz ithalatımızın yaklaşık yüzde 18'inin de İran'dan yapıldığını ve her kış uzun süreli kesintiler yaşadığımızı da, kış gelmeden bir kez daha anımsamakta yarar vardır. ■

ABD'nin NATO'yu da kullanarak, Rusya'yı sıkıştırmaya yönelik politikaları, ülkemiz için giderek daha somut bir sorunsal boyutuna erişmiştir. Uzun süredir dile getirmeye çalıştığımız gibi ABD, günde 3 milyon varilden fazla petrol taşımacılığının gerçekleştiği ve 2010'da günde 4 milyon varile ulaşması beklenen Karadeniz'de, petrol akışının kesintisiz sürmesini sağlama gerekçesi ile ABD ve/veya NATO gemilerini bulundurmak istemektedir. Oysa Karadeniz uzun süredir sorunsuz ve kıyıdaş ülkeler arasında uzlaşma sağlanmış bir denizdir.

Kaynakça ve Dipnotlar

1. Gürcistan, 7 Ağustos 2008'de G. Osetya'ya, havadan ve karadan saldırı başlattı. Kimi kaynaklara göre yaklaşık 200, kimilerine göre yaklaşık 3 bin (çoğu sivil) kişi öldü. Rusya Federasyonu bu saldırıya, birkaç saat içinde, Gürcistan'a girerek ve hem havadan hem de karadan birçok kenti bombalayarak yanıt verdi.
2. **"Soğuk savaş çıkarsa, kaçmayız"**, (Rusya Federasyonu'nun Ankara Büyükelçisi Vladimir Ivanovski'nin, Yeni Şafak Gazetesi'ne yaptığı değerlendirmeden), http://www.rusya.ru/tur/index/news/print?id=7612
3. **"Kafkasya'da Yeniden Kurulan Düzen ve Enerji Boyutu"**, Necdet Pamir, Jeopolitik Dergisi, Eylül 2008
4. **"An Oil Crossroad in the Cross Hairs"**, Edward C. Chow, Senior fellow in the Energy and National Security Program, Center for Strategic and International Studies (CSIS), August 15, 2008
5. BP web sayfası; http://www.bp.com/genericarticle.do?categoryId=9006667&contentId=7014330
6. **"BP diverts Ceyhan crude as fire still burns"**, http://www.upstreamonline.com/live/article160568.ece, Thursday, 28 August, 2008, 08:00 GMT
7. **"BP shuts in Georgia links"**, http://www.upstreamonline.com/live/article160951.ece, Thursday, 28 August, 2008, 09:20 GMT
8. **"Baku holds firm over BTC booster"**, 11 March 2008, http://www.upstreamonline.com/live/article150433.ece,
9. **"Gazprom Azeri gazına talip"**, 10 Eylül 2008, Zaman Gazetesi; http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=697565
10. **"One More US Military Ship Enters Batumi Port with Humanitarian Aid"**, News Agency Trend News, 27.08.2008, http://news.trendaz.com/index.shtml?show=news&newsid=1279452&lang=EN
11. **"Railway Traffic to Georgian Black Sea Ports Resumed"**, 26.08.08, Trend Capital, http://capital.trendaz.com/?show=news&newsid=1279059&catid=519&subcatid=481&lang=EN
12. **"Rusya'nın faturası"**, Oktay Ekşi, Hürriyet, 28 Ağustos 2008
13. Bu oranda bağımlılığın sakıncaları, yıllardır tarafımızda vurgulanmaktadır. Her krizde bu husus anımsanmakta, daha sonra unutulmaktadır.